วิถีล้านนาใน 12 เดือน

ประเพณีเดือน 9 เหนือ เดือน 7 ภาคกลาง ตรงกับเดือนมิถุนายน

คัดย่อจากหนังสือประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย
ของศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.มณี พยอมยงค์
ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์

ประเพณีเข้าอินทขิล

อินทขิล ตามคำอธิบายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานว่า "เสาหรือหลักประตูเมือง, หลักเมือง, เสาเขื่อน" ในตำนานเมืองเชียงใหม่เรียกว่า เสาสะดือเมือง หรือเสาอินทขิล สำหรับเสาหลักเมืองนครเชียงใหม่ปัจจุบันตั้งอยู่ในวัดเจดีย์หลวง (โชติการาม) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพระอารามที่สถาปนาขึ้นในสมัยของพระเจ้าลักขบุราคม (แสนเมืองมา) กษัตริย์รัชกาลที่ 8 แห่งราชวงศ์มังราย วัดนี้ได้รับพระราชนามว่า วัดโชติการาม เป็นพระอารามหลวงที่ตั้งอยู่กลางเมือง มีพระเจดีย์ใหญ่กว่าทุกวัดในนครพิงค์ ซึ่งได้รับการสร้างเสริมในสมัยของพระเจ้าติโลกมหาราช ใน พ.ศ. 1995-2030 และเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกตในรัชกาลนี้ เป็นเวลานานถึง 80 ปี

พระอารามแห่งนี้ได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1955 เสาอินทขิล ตั้งอยู่ในมณฑปจตุรมุขวิหาร ด้านใต้เป็นเสาที่ก่ออิฐถือปูนและประดับลวดลายสวยงามตั้งอยู่ใจกลางมณฑป ใช้เป็นที่วางพานครูและเป็นเครื่องสักการะกราบไหว้ของชาวเมืองตลอดมา

เสาอิทขิลหรือเสาสะดือเมืองนี้แต่เดิมประดิษฐานอยู่ ณ วัดสะดือเมือง หรือวัดอินทขิล ซึ่งเป็นที่ตั้งหอประชุมติโลกราชข้างศาลากลางเก่า และอนุสาวรีย์สามกษัตริย์ ซึ่งตั้งอยู่ใจกลางนครเชียงใหม่ จึงมีชื่อว่า "สายดือเมือง" โดยเรียกชื่อตามลักษณะของมนุษย์ซึ่งนับเอาสะดือเป็นตรงกลางของร่างกาย ชื่อนี้จึงมีความหมายดีมากในการกำหนดสถานที่ตรงกลางนครเป็นวัดของชาวเมือง ซึ่งเรียกกันว่า "วัดสะดือเมือง" หรือ "วัดอินทขิล"

ในสมัยพระเจ้ากาวิละครองเมืองเชียงใหม่ ได้ให้ย้ายเสาอินทขิลจากวัดนี้ไปยังวัดโชติการาม (เจดีย์หลวง) โดยบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2343 เสาอินทขิลเป็นเสาหลังเมืองคู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่ เป็นที่เคารพสักการะและนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่รวมวิญญาณของชาวเมืองและบรรพบุรุษในอดีต เป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของนครเชียงใหม่ มีประเพณีเข้าอินทขิลเพื่อกราบไหว้สักการะ เรียกว่า ประเพณีเข้าอินทขิล ทุกปี

พิธีกรรมเข้าอินทขิล

ในสมัยโบราณ การทำพิธีสักการบูชาเสาอินทขิลเป็นประจำ และทำกันตอนปลายเดือน 8 เหนือถึงต้นเดือน 9 เหนือ (เดือน 6-7 ภาคกลาง) ในวันเริ่มพิธีเข้าอินทขิลนั้น ชาวบ้าน ชาวเมืองทั้งหลาย เฒ่าแก่ หนุ่มสาวจะพากันนำเอาดอกไม้ ธูปเทียน น้ำขมิ้นส้มป่อย ใส่ขัน พาน หรือภาชนะ นำไปทำการโสรจสรง สักการบูชา การทำพิธีดังกล่าวนี้มักจะเริ่มในวันจันทรคติ แรม 13 ค่ำ เดือน 8 เหนือ และวันสุดท้ายของพิธีออกอินทขิลและบูชาสืบชะตาเมือง เมื่อวันขึ้น 4 ค่ำ เดือน 9 เหนือ เป็นประจำทุกปี จึงเรียกกันในกลุ่มชาวเมืองเชียงใหม่ว่า "เดือน 8 เข้า เดือน 9 ออก"

ในการทำพิธี บรรดาพ่อหมอพฤฒาจารย์ทั้งหลายจะมาสักการขึ้นครูหรือสักการะครู ณ ที่นี้ถือเป็นเสาเป็นหลักแห่งการยกครู ไหว้ครู ดังนั้นเมื่อพ่อครูทำการไหว้สักการะเสาอินทขิลแล้ว ครูซอทั้งหลายจะเอาลูกศิษย์มาซอ เพื่อเป็นเครื่องสักการะแด่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษต่ออาฮัก เจนบ้านเจนเมือง ส่วนผู้ชายจะมาฟ้อนหอก ฟ้อนดาบ ถวายเทพาอารักษ์ เสื้อบ้าน เสื้อเมือง หรือเจนบ้านเจนเมือง เมื่อถึงกำหนดทุกปี ช่างซอทั้งหลายจะพากันมากราบไหว้พร้อมพ่อครู หลังจากไหว้แล้วก็จะทำการซอฉลอง เรียกว่า "ซออุ่มงัน" แม้จะอยู่ห่างไกลเพียงไร ก็พากันมารวมกันที่เสาอินทขิล ผลัดกันซอเป็นพลีกรรมถวาย ถือว่าจะเกิดความสุขสวัสดีแก่ตนเองและแก่บ้านเมือง